

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВКЛЮЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ У ПРОГРАМУ КОМПЛЕКСНОГО ВІДНОВЛЕННЯ БІЛЕНКІВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Матеріал підготовлено за підтримки Міжнародного фонду «Відродження». Матеріал представляє позицію авторів і не обов'язково відображає позицію Міжнародного фонду «Відродження».

Рекомендації щодо включення екологічної складової у програму комплексного відновлення Біленьківської сільської територіальної громади

Біленьківська громада перебуває в зоні бойових дій. Щодня ситуація та наслідки змінюються для населення та природних комплексів. Ці рекомендації містять матеріали аналітичних досліджень що допоможуть громаді в часи коли це буде можливим убезпечити екологічну складову своєї території заради збереження життя і здоров'я громадян, природи та безпечного довкілля.

Ця частина Плану відновлення громади присвячена довкіллевій складовій, оскільки ризики знищення та забруднення довкілля безпосередньо пов'язані з питаннями безпеки, а також важливі для збереження природи заради її власного існування та забезпечення збалансованого та гармонійного розвитку і взаємодії людини та довкілля.

Метою цього документа є розроблення заходів, які включатимуть весь комплекс екологічних проблем, що існували до початку воєнних дій та були спричинені ними і потребують вирішення та будуть спрямовані до стандартів, які запроваджуються в Європейському Союзі. Важливим є також запровадження практики проведення детальних досліджень станів довкілля, розроблення алгоритмів вирішення екологічних проблем, базуючись на індивідуальному підході до вивчення кожної території.

Біленьківська територіальна громада розташована в Запорізькому районі Запорізької області на правому березі річки Дніпро та на території колишнього Каховського водосховища. Громада приміська, межує із містом Запоріжжя та Дніпропетровською областю, не є і не була окупована. Площа громади складає 250,9874 кв км. Станом на сьогодні громада розташована в зоні можливих бойових дій, внаслідок чого відбуваються постійні обстріли території, знищення інфраструктури та природних ресурсів, забруднення вибухонебезпечними предметами. Територія перебуває в зоні роботи дронів російської федерації.

Впродовж 2022-2025 років внаслідок обстрілів території громади було частково зруйновано об'єкти критичної інфраструктури, серед яких лікарня та навчальний заклад, 3 електропідстанції та 6 електротрансформаторів, пошкоджено опори ліній електропередач та вежі мобільного зв'язку, зазнало повної або часткової руйнації більше 150 індивідуальних житлових будинків, а також більше 40 квартир в багатоквартирних будинках. Селище Червонодніпровка на всій території та села Біленьке, Біленьке Перше та Лисогірка в межах прибережних вулиць перебувають в зоні ураження безпілотних літальних апаратів армії рф. По всій території громади здійснюється активне будівництво фортифікаційних споруд.

Адміністративний центр громади – село Біленьке. Склад громади, села:

- Біленьке
- Червонодніпровка
- Лисогірка
- Біленьке Перше
- Канівське
- Мар'ївка
- Новосергіївка
- Смоляне
- Уділенське

Основні галузі господарської діяльності в Біленьківській сільській територіальній громаді - це сільське господарство та роздрібна торгівля. До початку вторгнення на територію громади функціонувало 24 сільськогосподарських підприємства які

здійснювали діяльність у галузі рослинництва. Більша частина території не зрошувалася. Площа сільськогосподарських угідь складає 18717,83 га, з них ріллі – 15854,82 га. Основними культурами, вирощуванням яких займаються сільгосппідприємства громади є пшениця, ячмінь – озимий та ярий, кукурудза, озимий ріпак, соняшник. Як прибуткова галузь, зерновиробництво є одним з основних джерел надходжень як для сільгосптоваровиробників, так і для місцевих бюджетів. В межах громади розташовані землі державного лісового фонду України - Південно-Східного міжрегіонального лісового та мисливського господарства - 702,7723 га. Площа степових ділянок незначна, представлена незручними для ведення господарства крутосхилами, незначними ділянками поблизу русел річок та долинах кількох балкових комплексів. Частина природних територій представляє собою самозаліснені ділянки узбережжя та балок.

I Загальна фізико-географічна характеристика природних умов

Громада розташована в степовій зоні, за даними Національного атласу України природними ландшафтами для цього краю є північностепові різнотравно-типчаково-ковилові з байрачними дібровами, височини і низовини з антропогеновим покривом на малопотужній товщі палеоген-неогенових відкладів, які перекривають докембрійські породи, лесові низовини, долинно-балкові та яружно-балкові, зі зсувами, змитими звичайними малогумусними чорноземами, байрачними лісами та чагарниками. На жаль з природних площ ландшафтів на території громади збереглося близько 5 %.

Відповідно до геоморфологічної будови України громада розташована на структурно-денудаційній субгоризонтальній слабохвилястій рівнині на міоценових відкладах; флювіальних першій та другій, четвертій та п'ятій надзаплавних терасах Дніпра. На території громади присутня численна яружно-балкова мережа.

За даними картографічних матеріалів 19 століття (рис. 1, 2) та порівняння їх з сучасними космічними зображеннями (рис. 3) можна побачити минулі стани природних комплексів на території громади. Обриси схилів Дніпра, його долина з річищем, численними озерами та протоками схожі на ті що сформувалися після підриву дамби Каховської ГЕС та осушення Каховського водосховища.

Рис. 1 Фрагмент карти Планів генерального межування 1821 рік.

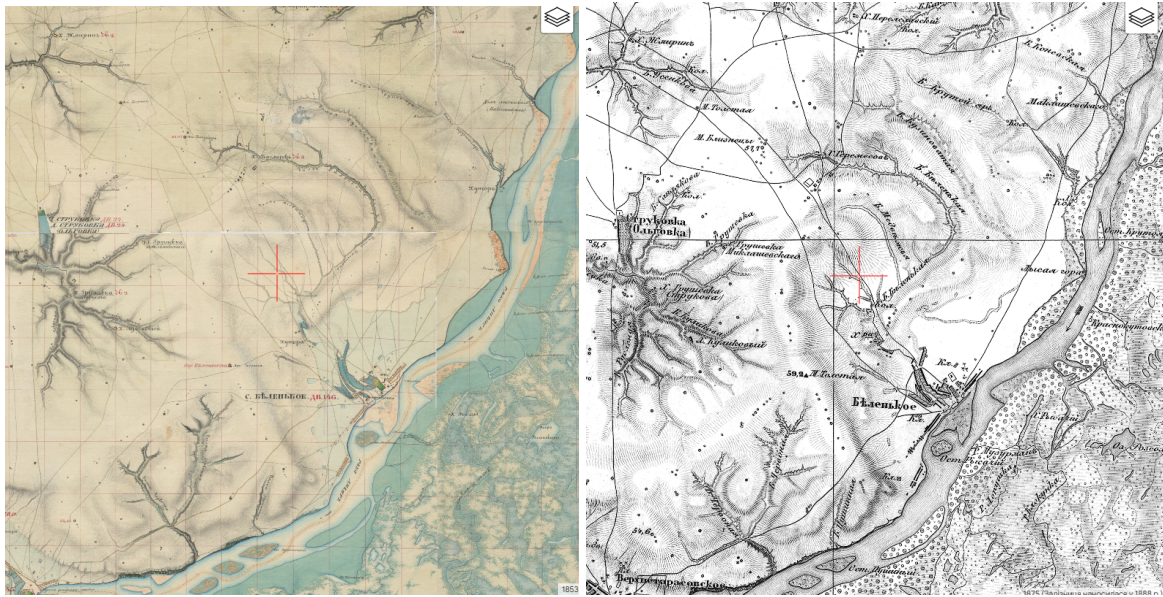

Рис. 2 Фрагменти карти Корпусу військових топографів 1853 рік (ліворуч) та карти “Шуберта” 1875 рік (праворуч).

Рис. 3 Сателітарне зображення території громади з супутника Sentinel2 за 30 квітня 2024 року

Клімат території. Район розташування громади входить до зони напівзасушливих степів, цілком розораних та зайнятих під різні сільськогосподарські культури. Оскільки більшість сільськогосподарських земель є ріллям, це спричинює потужний вплив на кліматичні умови території через відмінність коефіцієнтів випаровування та температуру поверхні на територіях з природним рослинним покривом та ріллі. За таких умов важливим є збільшення площ територій з природним рослинним покривом, що буде важливим внеском до заходів з адаптації до змін клімату.

Природних лісів на території громади немає, але є чисельні лісозахисні смуги, в яких основними породами дерев є дуб, клен, акація, абрикос. На незначних площах неорних земель переважають вузьколисті трави: ковила, типчак, м'ятлик та інші. Клімат степовий, помірно-континентальний, що характеризується жарким посушливим літом і помірно м'якою, з частими відлигами, зимою (II - Південно-східний кліматичний район згідно ДСТУ-Н Б В.1.1-27:2010).

Для літнього періоду характерні посушливі суховії, які в окремі роки бувають особливо сильні. Літо тепле, зазвичай починається в перших числах травня й триває до початку жовтня, охоплюючи період близько п'яти місяців. Найтепліший місяць - липень із середньою температурою 23,8 °С. Найхолодніший місяць - січень, із середньою температурою -2,7 °С. Зима починається наприкінці листопада - на початку грудня. Вона помірнохолодна, малосніжна, переважає нестійка погода з чисельними відлигами, після яких відбуваються різкі похолодання. Часто спостерігається відсутність стійкого сніжного покриву. У середньому, висота снігового покриву становить 14 см, найбільша - 35 см. Спостерігаються різкі коливання температури, сильні вітри, снігові замети.

Весна зазвичай настає в першій декаді березня. Характерною особливістю весни є інтенсивне наростання тепла, завдяки цьому весняні процеси розвиваються швидко і весна зазвичай буває короткою. В окремі періоди переміщення холодніших повітряних мас супроводжується активною грозовою діяльністю, виникають небезпечні метеорологічні явища: сильні зливи, шквали, град. Осінь зазвичай настає у третій декаді вересня. Для осені характерне повернення тепла на загальному фоні зниження температури та початок заморозків.

Кліматичні показники

Температура повітря, С				Кількість опадів за рік, мм	Відносна вологість у липні, %	Середня швидкість вітру у січні, м/с
Середня за		Абсолютний мінімум	Абсолютний максимум			
січень	липень					
-2 - -6	21 - 23	-32 - -42	39 - 41	400 - 500	<65	4 - 6

Середньорічна температура повітря складає 9,6°С. Найхолодніший місяць січень має середню місячну температуру -3,5°С. Абсолютна мінімальна температура -42°С. Самий спекотний місяць липень має середньомісячну температуру +22,4° С. Абсолютна максимальна температура + 41° С. Річна кількість опадів в середньому 528 мм, а випаровування з поверхні суходолу - 480 мм, з водної поверхні - 850 мм. Опади відрізняються нерівномірністю і значними коливаннями їх кількості, що приводить до

нерівномірного зволоження в різні роки. Протягом року опади теж випадають нерівномірно, за рахунок сильних злив більше їх у теплий період року.

Кількість опадів, наявність снігового покриву за рік

Середня кількість опадів по місяцях, мм												Кількість опадів за рік, мм
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
44	41	39	42	43	66	53	40	36	31	44	49	
Середня висота снігового покриву по місяцях, мм												
I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
18	17	6									11	528

Річна кількість опадів при середньостатистичному значенні близько 528 мм, добовий максимум опадів становить 55,8 мм, що відповідає зоні достатнього зволоження. Число днів з туманом близько 44.

Переважаючий напрям вітру, його повторюваність та середня швидкість вітру за рік

Показник вітру	Місяць											
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Напрямок	З	ПдСх	ПнСх	Пд	Пн	Пн	Пн	Пн	Пн	Пд	Пд	ПдСх
Повторюваність, %	15	17	18	17	18	20	22	28	19	16	15	15

Найбільшу повторюваність мають вітри південно-східного напрямку в холодну пору року, північного - в теплу. Швидкість вітру, повторюваність якого становить 5%, відповідає 4-5 м/с. Переважають вітри північного і північно-східного напрямку.

Кліматична характеристика району розташування громади згідно з інформацією, наданою Запорізьким обласним центром з гідрометеорології щодо кліматичних норм, розрахованих за даними метеорологічних спостережень

Найменування характеристики	Величина
Середня максимальна температура найбільш жаркого місяця року	35,4 (липень)
Середня температура найбільш холодного місяця року	-2,5 (січень)
Багаторічне повторювання напрямку вітру (роза вітрів),% Пн	12,8
Багаторічне повторювання напрямку вітру (роза вітрів),% ПнСх	14,5
Багаторічне повторювання напрямку вітру (роза вітрів),% Сх	15,2
Багаторічне повторювання напрямку вітру (роза вітрів),% ПдСх	12,5
Багаторічне повторювання напрямку вітру (роза вітрів),% Пд	9,6
Багаторічне повторювання напрямку вітру (роза вітрів),% ПдЗх	10,0
Багаторічне повторювання напрямку вітру (роза вітрів),% Зх	10,9
Багаторічне повторювання напрямку вітру (роза вітрів),% ПнЗх	14,5
Швидкість вітру (за середньобагаторічними показниками), повторення перевищення якої складає 5% (м/с)	4-5

Загальною тенденцією в останні десятиліття є зміна кліматичних умов до більш посушливих з екстремальним температурним режимом та більшою частотою несприятливих погодних явищ. У зв'язку з цим громаді потрібно здійснювати заходи щодо адаптації до змін клімату.

Гідрогеологія. Уздовж східної частини с. Біленьке, з півночі на південь протікає головна водна артерія - р. Дніпро. У межах виходів кристалічних порід на поверхню (в районі м. Запоріжжя) долина ріки вузька з крутими схилами. На південь, у межах поширення осадових відкладів, долина значно розширюється. Ширина плавнів досягає 22,0 км.

В геологічній будові території розташування громади приймають участь тріщинувата зона кристалічних порід докембрію і її кора вивітрювання, а також пліоцен - неоплейстоценові алювіальні відклади.

Водоносний горизонт у пліоцен-неоплейстоценових алювіальних відкладах приурочений до надзаплавних терас пліоцен-четвертинного віку р. Дніпро. Водовмісні породи - піски від тонкозернистих до грубозернистих. У розрізі водовмісної товщі алювію більш грубозернистий матеріал приурочений до її нижньої частини. Потужність водовмісних порід складає 3,0-15,0 м. Вік водовмісних пісків поступово змінюється в напрямку до р. Дніпро від пліоценового до верхньонеоплейстоценового.

Відклади алювію підстилаються кристалічними породами та продуктами їх руйнування. З тріщинними водами кристалічних порід, що залягають безпосередньо під алювіальними пісками, існує гідравлічний зв'язок. Майже всюди в покрівлі водоносного горизонту залягають важкі суглинки нижнього неоплейстоцену, які виклинюються в прибережній смузі, де перекриваються водопроникними суглинками неоплейстоцену, які, як правило, здреновані, в рідких випадках водоносні у низах розрізу. Тут горизонт має характер ґрунтового, в місцях, де він перекривається нижньонеоплейстоценовими важкими суглинками, характеризується напорами над покрівлю - 4,0 - 6,0 м. Глибина залягання рівня горизонту, в залежності від відміток поверхні, змінюється від декількох до 20,0-30,0 м. Абсолютні відмітки рівнів змінюються від 100 до 20 м, зменшуються в напрямку до р. Дніпро. Дебіти свердловин змінюються від 0,1 до 280,0 м /добу, колодязів до 80,0 м /добу. Фільтраційні властивості порід також нерівномірні: коефіцієнти фільтрації змінюються від 0,5 до 15,0 м/добу, при середньому значенні 2-5 м/добу, водопровідності до 50 м²/добу.

Води алювіального пліоцен-неоплейстоценового водоносного горизонту мають строкатий хімічний склад з мінералізацією від 0,7 до 2,0 г/дм та з величиною загальної жорсткості від 5,5 до 15,0 ммоль/дм. Живлення горизонту здійснюється за рахунок атмосферних опадів, вод весняного водопілля, підтоку підземних вод з вододілів і розвантаження водоносних горизонтів, що залягають нижче. Додаткове живлення відбувається за рахунок втрат води зі ставків і від малого зрошення. Розвантаження відбувається в р. Дніпро, за рахунок випаровування. Режим водоносного горизонту на всій площі слабо порушений. Амплітуда сезонного коливання рівнів складає 0,5 - 1,2 м.

В районі с. Біленьке потужність водовмісних порід, представлених дрібнозернистими світло-сірими пісками змінюється від 3,0 до 4,2 м. Горизонт безнапірний. Дебіти свердловин складають 2 - 8 м /год, при питомих дебітах від 0,4 до 2,1 м /год. Сухий залишок, як правило, складає 0,8 - 1,5 г/дм , місцями збільшується до 2,0 г/дм , загальна жорсткість - від 5,5 до 7,0 ммоль/дм , місцями збільшується до 10,0 ммоль/дм³. Водоносний горизонт широко використовувався населенням і організаціями для цілей виробничо-технічного водопостачання, а також для водопостачання дитячих оздоровчих комплексів і баз відпочинку за допомогою поодиноких свердловин та групових водозаборів.

Водоносний горизонт у тріщинуватій зоні кристалічних порід докембрію і їх корі вивітрювання. Водоносний горизонт поширений на всій площі і є основним. Підземні води приурочені до верхньої тріщинуватої зони кристалічних порід та продуктів їх вивітрювання. Тріщинні води утворюють єдину гідравлічну систему незалежно від віку водовмісних порід та їх петрографічного складу. Зона активної тріщинуватості розповсюджена дуже нерівномірно як по площі, так і в розрізі. Потужність тріщинуватої зони коливається в межах від 4,0 до 90,0 м (частіше 25 - 50 м). Глибина залягання покрівлі водоносного горизонту обумовлена сучасним рельєфом та гіпсометрією поверхні кристалічних порід (які в загальних рисах співпадають) і змінюється від декількох метрів в долинах річок до 120 м в депресіях кристалічного фундаменту.

Абсолютні відмітки п'єзометричного рівня змінюються від 130 м на півночі до (-20) м на узбережжі Каховського водосховища. Водонесний горизонт характеризується крайньою нерівномірністю фільтраційних властивостей. Водозбагаченість кристалічних порід визначається ступенем їх тріщинуватості і нерівномірна по площі. Дебіт свердловин змінюється від 0,24 м /добу до 480 м /добу, при зниженні рівнів на 8,0 - 98,0 м, нерідко свердловини є безводними, при цьому закономірність розподілу інтенсивності тріщинуватості встановити практично неможливо. В цілому, водозбагаченість горизонту невелика.

Тріщинні підземні води часто мають незадовільну якість, тільки кожна третя свердловина має придатну для цілей господарчо-питного водопостачання воду. Води горизонту характеризуються строкатим хімічним складом, мінералізацією від 0,3 - 0,8 г/дм³ до 8,5 г/дм³ та загальною жорсткістю від 6,3 до 57,0 ммоль/дм³. За хімічним типом підземні води переважно хлоридно-сульфатні, сульфатно-хлоридні або сульфатні, різного катіонного складу. Бактеріологічний стан переважно здоровий.

Основне живлення горизонту відбувається в місцях, де кристалічні породи залягають на максимальних гіпсометричних відмітках та без водотриву перекриваються малопотужною товщею осадових порід (або виходять на денну поверхню). Крім того, живлення горизонту відбувається за рахунок перетоку підземних вод з суміжних водонесних горизонтів. На більшій частині території поширення тріщинних вод панує природний режим, що відноситься до типу сезонного живлення з весняним підйомом рівня. Амплітуда сезонного коливання рівнів у середньому становить 0,5 - 2,0 м.

Геологічна будова. В геологічній будові території до глибини 20,0 м, беруть участь:

1. потужністю 0,2-2,2 м, що складається з насипних ґрунтів та твердих, пластичних, місцями слабо гумусних супісків сірого та темно- сірого кольору з включенням будівельного сміття 10-30 %;
2. потужністю 0,2-1,1 м, що складається з ґрунтово-рослинного шару та твердих, місцями пластичних, слабо гумусних, з корінням рослин, супісків сірого та темно-сірого кольору;
3. потужністю 0,9 м, що складається з твердих та пластичних супісків сіро-коричневого та темно-сірого кольорів з лінзоподібними прошарками піску пилюватого 5-10 %;
4. потужністю 0,5-0,8 м, що складається з пластичних супісків темно-коричневого та темно-сірого кольору з лінзовидними прошарками піску пилюватого 3-5 %;
5. потужністю 0,5-2,5 м, що складається з твердих, не просадних, лесоподібних супісків палево-сірого, від світло-коричневого до темно-коричневого кольорів з прошарками піску пилюватого 3-10 % та місцями з включенням стяжін карбонатів 2-3 %;
6. потужністю 0,8-2,6 м, що складається з твердих та пластичних просадних, лесоподібних супісків коричневого, світло-коричневого, сіро коричневого, палево-сірого кольорів з лінзовидними прошарками піску пилюватого 3-20 %;
7. потужністю 0,6-2,7 м, що складається з твердих суглинків світло-коричневого, палево-сірого, сіро-коричневого кольорів з лінзовидними прошарками піску пилюватого 3-10 % та місцями, прошарків піску 20-40 %;
8. потужністю 0,4-0,9 м, що складається з твердих та пластичних супісків сіро-коричневого та коричневого кольорів з лінзовидними прошарками піску пилюватого 10-40 %;

9. потужністю 0,4-5,3 м, що складається з пластичних супісків світло-зеленувато-сірого, сіро-коричневого, блакитно-сірого, світло-сірого, коричневого кольорів з лінзовидними прошарками піску пилюватого 3-50 %;
10. потужністю 0,8-4,7 м, що складається з пластичних та текучих супісків світло-коричневого, темно-коричневого, коричнево-сірого, блакитно-сірого кольорів з лінзовидними прошарками піску пилюватого 10-40 %;
11. потужністю 0,7-1,6 м, що складається з твердих та напівтвердих суглинків сірувато-коричневого, темно-коричневого, світло-зеленувато-сірого, світло-сірого кольорів з лінзовидними прошарками піску пилюватого 3-5 %;
12. потужністю 0,5-3,1 м, що складається з туго-пластичних суглинків коричневого, темно-коричневого, блакитно-сірого, сірого та світло-блакитно-сірого кольорів з лінзовидними прошарками піску пилюватого 2-40%;
13. потужністю 0,5-4,1 м, що складається з м'яко-пластичних суглинків світло-сірого, світло-коричневого, коричнево-сірого, світло-блакитно-сірого, світло-зеленувато-сірого та сірого кольорів з лінзовидними прошарками піску пилюватого 2-40 %;
14. потужністю 0,8-3,6 м, що складається з текуче пластичних суглинків світло-сірого, світло-коричневого, світло-блакитно-сірого, сіро-коричневого кольорів з лінзовидними прошарками піску пилюватого 3-20 %;
15. потужністю 1,2-3,0 м, що складається з мілких кварцових польовошпатових пісків середньої щільності, від малого ступеню водонасичення до насиченого водою, світло-коричневого кольору з лінзовидними прошарками супіску пластичного 5-30 % та з лінзовидними прошарками суглинку 5-15%;
16. потужністю 0,5-2,2 м, що складається з кварцових польовошпатових пилюватих пісків середньої щільності, від малого ступеню водонасичення до насичених водою, світло-коричневого, коричнево-сірого кольорів з лінзовидними прошарками супіску пластичного 5-50 %;
17. потужністю 0,5-2,8 м, що складається з щільних пилюватих пісків від малого ступеню водонасичення до насичених водою, сіро-коричневого, коричнево-сірого, світло-сірого кольорів з лінзовидними прошарками супіску 5-40 %;
18. потужністю 0,6-2,8 м, що складається з кварцових польовошпатових пилюватих пісків середньої щільності, насичених водою, світло-сірого, світлоблакитно-сірого, світло-зеленувато-сірого кольорів з лінзовидними прошарками супіску пластичного 5-30 %;
19. потужністю - 0,6-2,8 м, що складається з щільних, насичених водою кварцових польово-шпатових пилюватих пісків, світло-сірого, світло-блакитно-сірого, світло-зеленувато-сірого кольорів з лінзовидними прошарками супіску пластичного 5-30 %;
20. потужністю 0,9-7,9 м, що складається з щільних, насичених водою, кварцових польово-шпатових мілких пісків коричневого, світло-сірого, сіро-коричневого та зеленувато-сірого кольорів з прошарками (2-3 см) супіску пластичного 3-30 %;
21. потужністю 0,9-1,2 м, що складається з супіску світло-блакитно-сірого, пластичного ($I_b \sim 0,5-0,6$) з лінзовидними прошарками піску пилюватого 3-10 %;
22. потужністю 2,0-7,5 м, що складається з щільних, насичених водою кварцових польово-шпатових пісків середньої крупності світло-сірого, світло-коричнево-сірого та зеленувато-сірого кольорів з лінзовидними прошарками супіску пластичного 3-5 % та місцями з прошарками піску мілкового 10-20 %.

Ґрунти. Територія Запорізької області розташована в межах типового та сухого степу. Ґрунтовий покрив представлений чорноземом, темно-каштановими ґрунтами. Для району розташування громади характерна значна строкатість ґрунтових умов.

Відповідно до відкритих даних, згідно з Картою агроґрунтового районування України територія розташування громади відноситься до правобережної провінції, помірно-континентального клімату (слабопосушливий і посушливий) (ССп) - Томаківський район, слабо розчленований, з чорноземами звичайними мало гумусними.

Атмосферне повітря. Основним підприємством забруднювачем у с. Біленьке був Перевантажувальний термінал ТОВ СП «НІБУЛОН» філія «Хортиця». Однак під час воєнного стану його робота зупинена.

Під час експлуатації підприємства в атмосферу виділялися такі речовини: оксид вуглецю, неметанові леткі сполуки, метан, оксиди азоту у перерахунку на діоксин азоту, азоту (1) оксид (N₂O), аміак, вуглецю діоксид, діоксид сірки, бенз(а)пірен, ксиліл, сірководень, речовини у вигляді суспендованих твердих частинок (аерозоль фарби, пил зерновий, пил насіння соняшника, пил абразивний, пил металевий, сажа), залізо та його сполуки у перерахунку на залізо, манган та його сполуки у перерахунку на манган, сульфатна кислота, пропандіол-1,2. Величини обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами визначені на підставі Звіту про інвентаризацію викидів забруднюючих речовин на ТОВ СП «НІБУЛОН» філія «Хортиця» та санкціоновані дозволом на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами від 08.06.2017 року № 2322180801-144 терміном дії до 07.06.2027 року.

Для визначення впливу філії «Хортиця» ТОВ СП «НІБУЛОН» на забруднення атмосферного повітря в районі її розташування був виконаний розрахунок розсіювання забруднюючих речовин. Аналіз результатів розрахунку розсіювання забруднюючих речовин від джерел викидів показав, що значення максимальних приземних концентрацій в атмосферному повітрі на межі СЗЗ відповідає нормативному рівню та не перевищує встановлених ГДК забруднюючих речовин в атмосферному повітрі населених місць.

Водні об'єкти на території громади. Громада повністю розташована на території басейну річки Дніпро, суббасейну Нижнього Дніпра. План управління басейном річки Дніпро розробляється Держводагентством разом з Держгеонадрами, центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, іншими зацікавленими сторонами з урахуванням рішень відповідних басейнових рад. Проект Плану подано на офіційному ресурсі Державного агентства водних ресурсів України¹. Важливою є участь представників громади в процесі розроблення та погодження Плану, співпраця з БУВР Нижнього Дніпра.

6 червня 2023 року війська російської федерації підірвали греблю Каховської ГЕС, що призвело до знищення екосистем Каховського водосховища та порушення екосистем водних об'єктів які в нього впадали; масової загибелі водних організмів (риб, молюсків, ракоподібних, мікроорганізмів, водної рослинності); порушення середовищ існування та місць зростання прибережної флори та фауни; порушення водопостачання; вимивання, перенесення мін та інших вибуховонебезпечних речовин, збільшення мінної небезпеки; змін мезоклімату території через зміну площі поверхні водного дзеркала, зміну водного балансу території та збільшення відкритих ділянок суші. Відповідно до результатів польових досліджень та прогнозів вчених на місці колишнього Каховського

---

¹ <https://davr.gov.ua/plan-upravlinnya-richkovim-basejnom-dnipra1>

водосховища формується заплавний ліс, найбільший в Європі з охоронюваними прирічковими біотопами.

Основною водною артерією громади є Дніпро, його притоками на території громади є річки Нижня Хортиця та Біленька, однак вони є маловодними та пересихають під час літньої межени. Крім того на території громади розташовані 4 ставки. Оскільки водні ресурси на території громади дуже обмежені, важливим є охорона прибережно-захисних смуг. Прибережні захисні смуги є природоохоронними територіями з режимом обмеженої господарської діяльності. Відповідно до статей 88 та 89 Водного кодексу України у прибережних захисних смугах уздовж річок, навколо водойм та на островах забороняється:

- 1) розорювання земель (крім підготовки ґрунту для залуження і залісення), а також садівництво та городництво;
- 2) зберігання та застосування пестицидів і добрив;
- 3) влаштування літніх таборів для худоби;
- 4) будівництво будь-яких споруд (крім гідротехнічних, навігаційного призначення, гідрометричних та лінійних, а також інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, огорож, прикордонних знаків, прикордонних просік, комунікацій), у тому числі баз відпочинку, дач, гаражів та стоянок автомобілів;
- 5) миття та обслуговування транспортних засобів і техніки;
- 6) влаштування звалищ сміття, гноєсховищ, накопичувачів рідких і твердих відходів виробництва, кладовищ, скотомогильників, полів фільтрації тощо;
- 7) випалювання сухої рослинності або її залишків з порушенням порядку, встановленого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Важливим є проведення інвентаризації водних об'єктів на території громади, досліджень з їх екологічного стану, а також стану прибережно-захисних смуг та вжиття заходів із забезпечення дотримання охоронного режиму на цих територіях. Внесення до водного кадастру малих річок та водотоків. Недопущення їх розорювання та забруднення.

II Антропогенний вплив на природні комплекси громади

На території громади наявні такі екологічні проблеми, які існували до початку бойових дій:

1. Нестача водних ресурсів, що є характерним для цієї природної зони, однак є причини, які значно посилили цю проблему, зокрема, наслідки надмірного розорювання територій та недотримання режиму прибережно-захисних смуг. Історично територія Біленьківської громади була майже на 90 % вкрита степовими екосистемами, їхнє знищення та розорювання суттєво вплинуло на показник водності території та її клімат, що також призвело до зниження рівнів ґрунтових вод та порушення водного балансу територій, зниження рівнів води в річках. За даними Національного атласу України відсоток площі природних елементів (лісів, боліт, луків, заплав, плавнів, балок тощо) в загальній площі кожного виду ландшафтів на території громади дуже низький – до 10%, що є потужним фактором впливу на стан природних ландшафтів та показники якості довкілля.
2. Вітрова (буревії) та водна ерозія ґрунтів на території сільськогосподарських угідь, що потребує заходів з відновлення степів, створення островів біорізноманіття. Вчені в ЄС рекомендують щонайменше на десяти відсотках сільськогосподарських угідь створити природні території.
3. Проблема з вивезенням та переробкою твердих побутових відходів, відходів руйнації, небезпечних відходів. Наявність сміттєзвалищ.
4. Надмірне використання пестицидів та агрохімікатів й викликані цим негативні впливи на водні об'єкти та біорізноманіття, а також здоров'я громадян, загибель диких комах, птахів, земноводних.
5. Відсутність каналізації та очисних споруд. Стоки скидалися в Дніпро або у вигрібні ями. Важливим є перевірка цілісності місць вивезення та скидання неочищених стоків та безпечності їх для довкілля.
6. Поширення інвазійних видів.
7. Кліматичні зміни та відсутність заходів з адаптації до змін клімату.
8. Невідповідний менеджмент існуючих полезахисних та придорожніх лісонасаджень.

Через відсутність належної системи екологічного менеджменту, контролю, нагляду та моніторингу природоохоронних територій постійно фіксуються порушення чинного законодавства. Наявність природоохоронного статусу території чи належність до елементу екомережі не є гарантією захисту та збереження цінних територій, видів та оселищ.

Промислово-виробничий комплекс представлений підприємством добувної промисловості ЗАТ «Запорізький річний порт» (добування піску) та Державним підприємством «Підприємство Державної кримінально – виконавчої служби України (99)», яке спеціалізується на виготовленні запасних частин до сільськогосподарської техніки і формує показник обсягу реалізації промислової продукції в районі (на даний час виробнича діяльність не здійснюється).

На території збудовано та введено в експлуатацію термінал для зберігання та перевезення зернових та олійних культур – філія «Хортиця» ТОВ «СП «НІБУЛОН». За рахунок пайової участі у розвиток інфраструктури Біленьківської сільської ради ТОВ «СП «НІБУЛОН» ввів в експлуатацію очисні каналізаційні споруди с. Біленьке.

В громаді функціонувало 24 сільськогосподарських підприємства, з них: 12 приватних товариств, 17 фермерських господарств, які спеціалізується на вирощуванні

сільськогосподарських культур. В агроформуваннях усіх форм власності та особистих селянських господарствах знаходиться близько 18,0 тис. га ріллі.

Комунальне господарство. Всі населені пункти громади газифіковані. Газифіковано житлових будинків – 90 %. Централізоване водопостачання забезпечує лише 8 відсотків домогосподарств водою, решта домогосподарств користуються криницями та власними свердловинами. Централізоване водопостачання та водовідведення до початку повномасштабного вторгнення було наявне частково в с. Біленьке (за рахунок Державного підприємства Біленьківської виправної колонії № 99, яка подає воду Біленьківському ліцею «Лідер», закладу дошкільної освіти «Дивосвіт» , КНП «Центр первинної медико-санітарної допомоги» Біленьківської сільської ради, житлові багатоповерхові будинки). Частково забезпечено централізованим водопостачанням с. Лисогірка. В 2018 році збудовано, свердловину та водопровідні мережі в с. Смоляне. В наявності свердловини та водопровідні мережі у с. Новосергіївка та Червондніпровка. В інших населених пунктах сільської ради централізоване водопостачання відсутнє.

На території Біленьківської сільської ради три населених пункти використовували забір води з Каховського водосховища, а саме с. Біленьке, с. Червондніпровка, с. Лисогірка; забезпечується водопостачанням населені пункти з артезіанських свердловин – с. Смоляне, с. Новосергіївка; інші домогосподарства с. Канівське, с. Біленьке Перше, с. Біленьке, с. Лисогірка. с. Мар'ївка, с. Удільське, забезпечені питною водою з приватних свердловин, колодязів. Насосна станція с. Лисогірка вул. Берегова, 8 для потреб населення села Лисогірка використовується технічна вода, яка подається – двічі на тиждень, 35 - домогосподарств користуються водозабором. Насосну станцію обслуговує КП «Біленьке», дозвіл на спеціальне водокористування від 07.09.2023 №18/ЗП/49д-23, інші домогосподарства забезпечені питною водою з приватних свердловин, колодязів.

Насосна станція с. Біленьке вул. Запорізька 32, яка знаходиться на балансі Державного підприємства «Підприємство державної кримінальної-виконавчої служби України», дозвіл на спеціальне водокористування від 26.09.2022р. № 55/ЗП/49д-22.

Для потреб села Біленьке, а саме багатоповерхових будинків (529 користувачів) по вул. Запорізька, комунальних закладів Біленьківської сільської ради (600 користувачів.), працівників підприємства (200 чол) та контингенту БВК № 99 (400 чол.), використовували питну воду. Питну воду комунальне підприємство «Біленьке» закупляє в вище зазначеного підприємства та постачає населенню та закладам. Водозабезпеченням вище вказані об'єкти на даний час забезпечені.

В селі Червондніпровка на території наявні дві насосні станції, які обслуговують кооперативи з місцевих мешканців. Населення складає – 112 чол. з них 36 зареєстрованих, інші мешканці живуть в садових будинках.

Встановлено ємності для питної води в вищевказаних населених пунктах в кількості 6 шт. по 10 м.куб. за потребою заповнюються питною водою. Також благодійними організаціями надається населенню допомога в питній воді в пляшках.

В Будинку культури села Біленьке встановлено установку для очистки та фільтрації води на 5000л. Двічі на тиждень мешканці громади можуть отримувати безкоштовно очищену воду.

Підприємства які забезпечують питною водою населення забезпечені в достатній кількості запасів реагентів, знезаражуючих засобів і реактивів для очищення та знезараження питної води, також в наявності всі нормативно-технологічні документи розроблені та затверджені в установленому порядку.

Постійно проводиться моніторинг якості та безпечності питної води, що подається населенню. На території громади збудовано нові очисні споруди с. Біленьке, та експлуатуються очисні споруди в с. Лисогірка. Каналізуванням охоплено теж лише 8 %, в інших випадках використовуються вигрібні ями, які погано ізольовані.

Економічна активність на території громади близька до нуля. Філія «Хортиця» ТОВ «СП «НІБУЛОН» та підприємство добувної промисловості ЗАТ «Запорізький річний порт» призупинили свою діяльність.

Загальна протяжність доріг комунальної власності – 80,209 км, з них: асфальтним покриттям – 70% , шлак – 25%, ґрунтова дорога – 5%. Більша частина доріг комунальної власності сільської територіальної громади знаходиться в поганому стані й потребує ремонту. Дорожнє покриття зруйноване, шляхова інфраструктура знаходиться у вкрай незадовільному стані. Через с. Біленьке проходить автошлях Т 0806 Запоріжжя—Біленьке - автомобільний шлях територіального значення. Загальна довжина — 33,5 км. На території Біленьківської сільської ОТГ налічується доріг загального користування протяжністю – 54 км.

Придорожні захисні насадження потребують проведення інвентаризації та оновлення.

Потребує поліпшення ситуація із стихійними сміттєзвалищами, які є на території громади. Розпочата робота по збору ТПВ та їх вивезенню. На території громади створено Комунальне підприємство «Біленьке». З метою покращення матеріальної бази та рівня сервісу:

- 1) за рахунок обласного бюджету придбано сміттєвоз;
- 2) за рахунок субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад придбано техніку для комунального підприємства (трактор Беларусь, щітка дорожня, причеп тракторний, навантажувач з ковшем, передній відвал для снігу, бочка асенізатор);
- 3) придбано контейнери для сміття;
- 4) проведено реконструкцію котельні у с. Лисогірка , та переведено її на альтернативні види палива;
- 5) збудовано свердловину та водопровідні мережі в с. Смоляне Запорізького району Запорізької області;
- 7) введено в експлуатацію Очисні каналізаційні споруди.

Екологічну ситуацію в об'єднаній громаді можна охарактеризувати як таку, що потребує покращення.

III Вплив воєнних дій на територію громади

Станом на жовтень 2025 року громада перебуває в зоні бойових дій. Село Червонодніпровка а також прибережна частина сіл Біленьке та Біленьке Перше входять в зону ураження артилерії, реактивної артилерії та БПЛА з тимчасово-окупованої лівобережної частини Запорізької області. Інші населені пункти та території громади знаходяться в зоні ураження КАБів, ракетного озброєння та бпла оперативно-тактичного рівня.

Наявне фізичне пошкодження ґрунтового покриву та забруднення токсичними речовинами, зведення фортифікаційних споруд, окопів, проїзд важкої техніки. Забруднення ґрунтів паливом. Небезпека ризиків заорювання забруднених речовин в ґрунти на сільськогосподарських територіях. Підвищення ерозійних процесів через пошкодження ґрунтів. Постійні обстріли, виникнення пожеж та руйнацій, відтік населення. Знищення біорізноманіття, загибель тваринного і рослинного світу внаслідок обстрілів. Відсутність доступу до природних ресурсів, неможливість здійснення заходів з менеджменту та охорони територій в межах берегової смуги річки Дніпро.

Руйнування інфраструктури та житлової забудови, утворення відходів руйнації. Внаслідок безпосередніх влучань з 24.02.2022 р. пошкоджень та руйнувань зазнали 161 об'єктів, з них:

1 - Мар'ївська гімназія «Оберіг»;

139 домогосподарства;

Частково зруйновано будівлі лікарні;

1 будинок дачного типу;

12 багатоквартирних будинки, в яких зазнали пошкодження 40 квартир;

3 підстанції та 6 трансформаторів;

Пошкоджено вежі-ретранслятори мобільного зв'язку та лінії електропередач.

На території громади імовірно знаходження нерозірваних боєприпасів та засобів дистанційного мінування території. На території громади відсутні радіаційно та хімічно небезпечні об'єкти. Можливе потрапляння снарядів у водні об'єкти, що потребує проведення спеціальних обстежень, створило потребу у підводному розмінуванні.

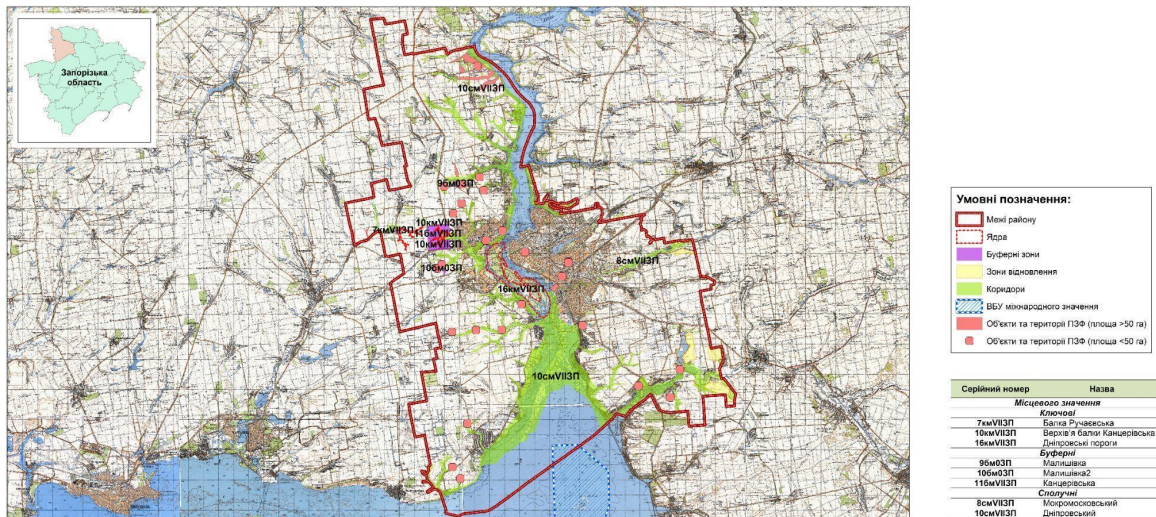
Основним фактором, що призвів до негативних екологічних наслідків на території громади є руйнування Каховської ГЕС. Внаслідок зменшення рівня води та утворення тимчасових ізольованих водойм в 2023 році відбувалися масові явища задухи водних біоресурсів. Внаслідок руйнування Каховської ГЕС Дніпро перестав бути судноплавним. Порушено логістичну складову, яка дозволяла працювати зерновому терміналу філії "Хортиця" ТОВ "СП "НІБУЛОН", що призвело до зупинки господарської діяльності та впливу на природні комплекси. Крім того через зміни гідрологічних умов посилюються явища ерозії берегової смуги.

На території громади розташовані скотомогильники. Необхідним є перевірка цілісності цих територій та безпечності їх для довкілля.

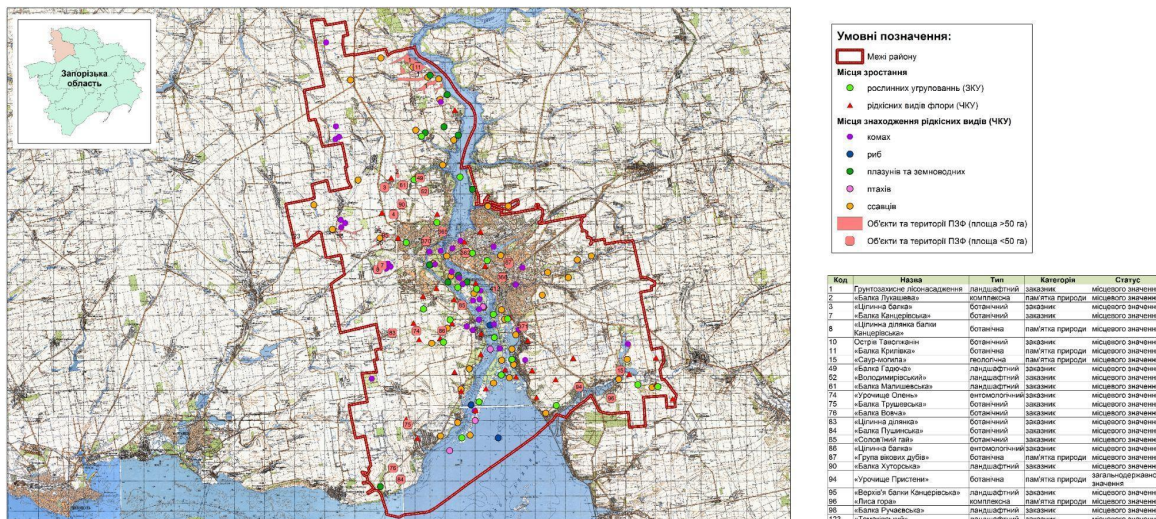
IV Природоохоронні заходи на території громади.

Біленьківська громада в складі екомережі Запорізької області.

2018 року розроблено Місцеву схему формування екологічної мережі Запорізького району Запорізької області (рис. 4,5). Відповідно до статті 11 Закону України «Про екологічну мережу України» місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування у сфері формування, збереження та використання екомережі в межах своїх повноважень забезпечують розроблення та виконання регіональних і місцевих схем та програм розвитку екомережі, проведення необхідних для цього наукових досліджень.

Запорізький район. Картоschema 1

Запорізький район. Картоschema 2

Рис. 4, 5 Місцева схема формування екологічної мережі Запорізького району Запорізької області.

На території громади не визначено ключових та буферних компонентів екомережі, але частина території входить до сполучного елемента 10смVIIЗп «Дніпровський».

Смарагдові території

На території громади розташовані дві території Смарагдової мережі України «Каховське водосховище»(UA0000106) та Національний природний парк «Великий Луг» (UA0000037) (рис. 6).

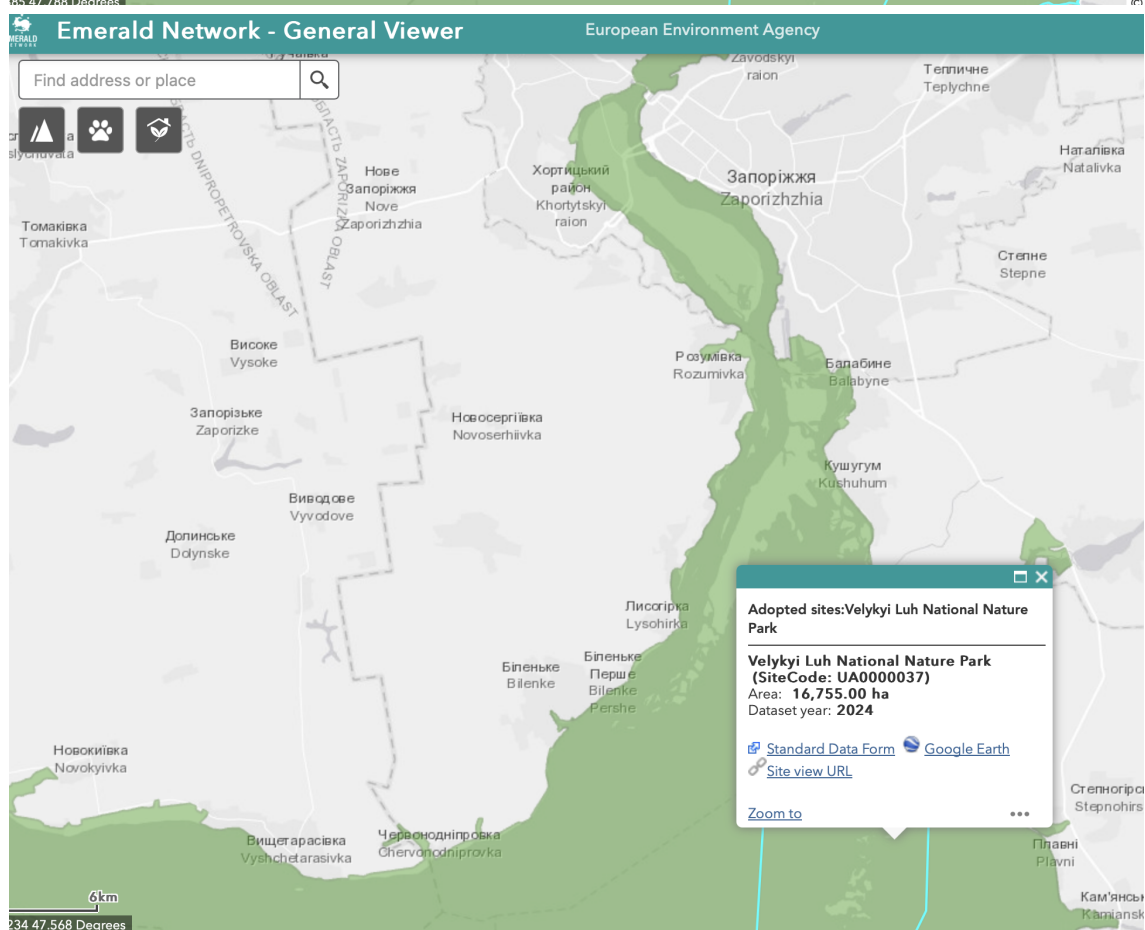
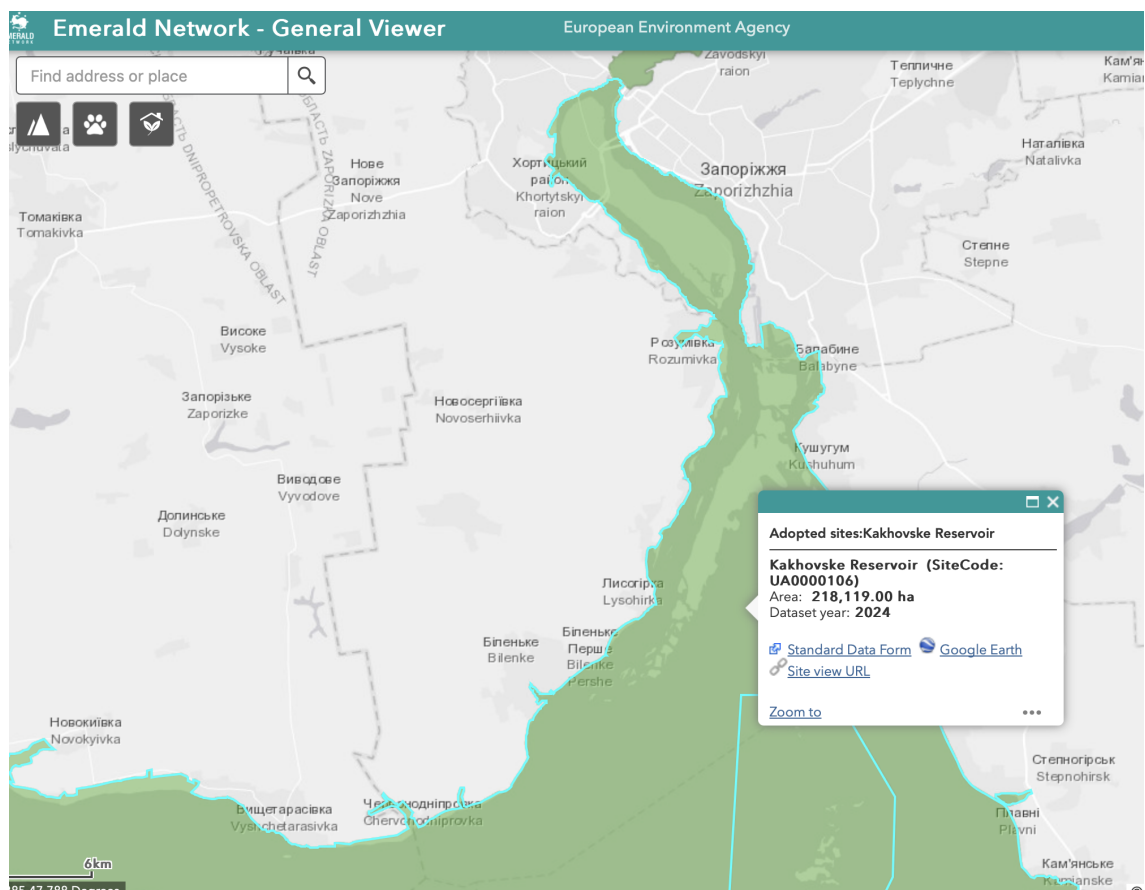

Рис. 6 Території Смарагдової мережі України.

Загалом охорона територій Смарагдової мережі відбувається відповідно до резолюцій Бернської конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі. В рамках процесу євроінтеграції Україна продовжує імплементацію законодавства Європейського Союзу, зокрема Оселищної та Пташиної директив, із вступом України до ЄС території Смарагдової мережі набудуть статусу територій мережі Натура 2000.

Біорізноманіття та природно-заповідний фонд

Для Біленьківської громади, яка знаходиться у степовій зоні, характерне безлісся. Природних лісів майже не збереглося, їх зовсім мало - це, переважно незначні масиви байрачних лісів в межах балок та долинах річок. Наявні штучні лісові насадження. Цей ресурс можна охарактеризувати як «непродуктивний». З огляду екологічного значення всі ліси можна віднести до «групи А», тобто вони виконують, насамперед, рекреаційну та природоохоронну функцію.

Панівна роль у рослинному покриві області належить травам. У минулому територія області представляла собою безмежний цілинний степ з трав'яною рослинністю. Сьогодні ж запорізькі степи майже повністю розорані. Невеликі цілинні площі збереглися на заплавах і схилах річкових долин і балок у тих місцях, які непридатні для обробітку і використовуються як пасовища.

Територія громади розташована у північно-західній частині Запорізької області в підзоні типчакowo-ковилових степів. Тут травостій більш розріджений, спостерігається значна кількість ефемерів. У рослинному покриві переважають дернові злаки - типчак, ковила пірчаста і волосиста, тонконіг лучний, пирій гребінчастий і костер прямий. Серед різнотрав'я поширені кермеки, ферула, бедринець, ромашка, а серед ефемерів - тюльпани, рястка, гусяча цибулька та ін.

На території громади в околицях селища Лисогірка зберігається єдиний локалітет розповсюдження Волошки великопридаткової (*Centaurea appendicata*), неоендемічного виду рослин занесеного до Червоної книги України (категорія - зникаючий) та Європейського червоного списку. Цей вид на сьогодні не охороняється на території природно-заповідного фонду України, тож варто розглянути можливість створення нової території ПЗФ для його збереження та відтворення.

Відповідно до матеріалів, що знаходяться у вільному доступі, та відповідного довідкового матеріалу, на території Біленьківської об'єднаної сільської територіальної громади розташовані наступні території природно-заповідного фонду України:

Ботанічний заказник місцевого значення «Балка Трушевська», площа 3 га, створено з метою забезпечення охорони та сприяння відтворення типового природного ландшафту степової зони півдня України, а також всього комплексу рослинного та тваринного світу, де зустрічаються рідкісні види рослин і тварин, занесені до Червоної книги України. Оголошений рішенням Запорозького облвиконкому від 28.05.1980 р. №253.

На визначеній території відсутні сторонні землекористувачі, будівлі та споруди. Територія вкрита природною рослинністю, нижня частина балки густо заросла деревами. Рельєф балки спокійний з невеликим ухилом.

Організація території заказника встановлена Положенням про ботанічний заказник місцевого значення «Балка Вовча», затвердженим наказом Державного управління

екології та природних ресурсів в Запорізькій області від 15.08.2002 р. №47. Охоронне забов'язання: Біленьківська ОТГ.

Ботанічний заказник місцевого значення «Балка Вовча», площа 1,5 га, створено з метою забезпечення охорони та сприяння відтворення типового природного ландшафту степової зони півдня України, а також всього комплексу рослинного та тваринного світу, де зустрічаються рідкісні види рослин і тварин, занесені до Червоної книги України. Оголошений рішенням Запорозького облвиконкому від 28.05.1980 р. №253.

На визначеній території відсутні сторонні землекористувачі, будівлі та споруди. Територія вкрита природною рослинністю, нижня частина балки густо заросла деревами. Рельєф балки складний з ухилом більше 3%.

Організація території заказника встановлена Положенням про ботанічний заказник місцевого значення «Балка Вовча», затвердженим наказом Державного управління екології та природних ресурсів в Запорізькій області від 15.08.2002 р. №47. Охоронне забов'язання: Біленьківська ОТГ.

Ботанічний заказник місцевого значення «Балка Пушинська», площа 1 га, створено з метою забезпечення охорони та сприяння відтворення типового природного ландшафту степової зони півдня України, а також всього комплексу рослинного та тваринного світу, де зустрічаються рідкісні види рослин і тварин, занесені до Червоної книги України. Оголошений рішенням Запорозького облвиконкому від 28.05.1980 р. №253.

На визначеній території відсутні сторонні землекористувачі, будівлі та споруди. Територія вкрита природною рослинністю, нижня частина балки густо заросла деревами. Рельєф балки складний з ухилом більше 3%.

Організація території заказника встановлена Положенням про ботанічний заказник місцевого значення «Балка Вовча», затвердженим наказом Державного управління екології та природних ресурсів в Запорізькій області від 15.08.2002 р. №47. Охоронне забов'язання: Біленьківська ОТГ.

Ботанічний заказник місцевого значення «Цілинна ділянка» площа 1,5 га, створено з метою забезпечення охорони та сприяння відтворення типового природного ландшафту степової зони півдня України, а також всього комплексу рослинного та тваринного світу, де зустрічаються рідкісні види рослин і тварин, занесені до Червоної книги України. Оголошений рішенням Запорозького облвиконкому від 28.05.1980 р. №253.

На визначеній території відсутні сторонні землекористувачі, будівлі та споруди. Територія вкрита дикою рослинністю, нижня частина балки густо заросла деревами. Рельєф балки складний з ухилом більше 3%.

Охоронне забов'язання: Південно-Східне межрегіональне управління лісового та мисливського господарства.

Ентомологічний заказник місцевого значення «Урочище олень», площа 10 га, Оголошений рішенням Запорізького обласного виконавчого комітету від 25.09.1984р. №315.

Охоронне забов'язання: Південно-Східне межрегіональне управління лісового та мисливського господарства.

Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Група вікових дубів», площа 2 га, Оголошений рішенням Запорізького обласного виконавчого комітету від 24.05.1972р. №206. Охоронне зобов'язання: Південно-Східне межрегіональне управління лісового та мисливського господарства.

На території колишньої акваторії Каховського водосховища в межах Біленьківської громади розташована частина території **Національного природного парку «Великий Луг»**.

З метою поліпшення екологічного стану громади, здійснення заходів з сталого природокористування та збереження біорізноманіття пропонується збільшити території природно-заповідного фонду громади за рахунок створення ландшафтного заказника місцевого значення “Біленько-Розумовські плавні”, а також пам'яток природи місцевого значення “Верхів'я балки Нижня Хортиця”, “Долина річки Біленької” та інших. Також можна внести пропозицію до заповідання на місцевому рівні курганних груп та поодиноких курганів на яких збережено природну степову рослинність.

Охорона видів. На території громади зростають рідкісні та зникаючі види рослин, вона також є оселищем для червонокнижних тварин. Навколо таких місць відповідно до чинного законодавства мають створюватися спеціальні природоохоронні зони («Порядок створення охоронних зон для збереження біорізноманіття у лісах» та «Порядок створення охоронних зон для збереження об'єктів Червоної книги України»), а також території та об'єкти ПЗФ.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про Червону книгу України», охорона об'єктів Червоної книги України забезпечується шляхом урахування спеціальних вимог щодо охорони об'єктів Червоної книги України під час розміщення продуктивних сил, вирішення питань відведення земельних ділянок, розроблення проектної та проектно-планувальної документації, здійснення оцінки впливу на довкілля.

Відповідно до ст. 20 відповідальність за порушення законодавства у сфері охорони, використання та відтворення рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України, несуть особи, винні у погіршенні, знищенні середовища перебування (зростання) видів тваринного та рослинного світу, занесених до Червоної книги України; незаконному, в тому числі з порушенням вимог виданих дозволів, використанні об'єктів Червоної книги України або їх знищенні; вчиненні інших дій, що завдали шкоди тваринам і рослинам, види яких занесені до Червоної книги України.

Проект обґрунтування створення ландшафтного заказнику місцевого значення “Біленько-Розумовські плавні”

Територія пропонується до створення заказника включає в себе залишки плавнів Великого луку, новоутворені ділянки суходолу, що утворилися внаслідок руйнування Каховського водосховища в районі сіл Канівське-Біленьке та берегові схили річки Дніпро. До пропонуваної території мають увійти землі лісового фонду Південно-Східного міжрегіонального управління лісового та мисливського господарства, землі Біленьківської об'єднаної сільської територіальної громади та землі водного фонду.

Генетичний тип рельєфу території алювіально-аккумулятивний та абразійно-аккумулятивний. Рельєф представлений низькими гривами з плавними переходами до понижень, місцями заповнених водою. У межах території розвинуті заплавні ґрунти на річковому алювії, у зв'язку з чим за механічним складом вони є переважно піщані та супіщані.

Територія включає типові природні та напівприродні комплекси, характерні для природно-антропогенних водойм степової зони України: піщані острови та коси природного походження, літоральні лісові ценози, постійні та тимчасові річки та протоки, прісноводні озера, болота та мілководдя. Рідкісність цієї території полягає у специфічному поєднанні лісових масивів із заростями чагарників та водно-болотної рослинності, островів та напівостровів, скельних виходів та берегових абразійних урвищ.

Загальна характеристика рослинності.

Рослинний покрив території переважно очеретяні та очеретяно-рогозові болота, заплавні ліси (здебільшого вербняки, осокирники, рідше дубово-в'язові ліси), а також водні, лучні та аренні фітоценози. Заплавні ліси цієї території мають важливе водоохоронне значення, саме тому ще у 1937 р. постановою Раднаркому СРСР їм надано статус водоохоронних лісів. Флора налічує біля 300 видів судинних рослин.

Територія представлена ділянками мілководь з товщею води від 50 до 300 см: прибережними зниженими територіями, що затоплюються під час водопілля; прибережними територіями, що затоплюються на короткий термін під час найвищої повені; піднятими ділянками, які не затоплюються водою. Мілководдя з товщею води від 50 см займають угруповання справжньої водяної рослинності з домінуванням куширу темно-зеленого (*Ceratophyllum demersum*), елодеї канадської (*Elodea canadensis*), рясок малої (*Lemna minor*) і триборозенчастої (*L. trisulca*), водопериці кільчастої (*Myriophyllum verticillatum*), глечиків жовтих (*Nuphar lutea*), латаття білого (*Nymphaea alba*), рдесників Берхтольда (*Potamogeton berchtoldii*), стиснутого (*P. compressus*), кучерявого (*P. crispus*), блискучого (*P. lucens*), плаваючого (*P. natans*), вузлуватого (*P. nodosus*), гребінчастого (*P. pectinatus*) і пронизанolistого (*P. perfoliatus*), водяного горіху плаваючого (*Trapa natans*), водяного різак алоеvidного (*Stratiotes aloides*): до 50 см з домінуванням стрілолисту стрілолистого (*Sagittaria sagittifolia*), їжачих голівок зринувшої (*Sparganium emersum*) і прямої (*S. erectum*), частухи подорожникової (*Alisma plantago-aquatica*), бульбокомишу морського (*Bolboschoenus maritimus*), лепешняків плаваючого *Glyceria fluitans* та великого *G. taxita*, омеги водяного *Oenanthe aquatica*, кури озерної *Schoenoplectus lacustris*, рогозів вузьколистого *Typha angustifolia* та широколистого *T. latifolia* ін. На знижених територіях, що затоплюються на тривалий час, переважають угруповання з домінуванням бульбокомишу морського, сусаку зонтичного *Butomus umbellatus*, осоки гострої *Carex acuta*, на коротший водяного хрину болотного *Rorippa palustris*, живокосту лікарського *Symphytum officinale*, калюжниці болотної *Caltha palustris* та ін. Ділянки, що не затоплюються, зайняті переважно засолено-лучною, справжньолучною і остепнено-лучною рослинністю.

Особливості флори.

Особливості формування флори обумовили концентрацію і просторову ізоляцію ряду ендемічних та реліктових видів. Так, на підвищених ділянках берегових крутосхилів, що не заливаються водою під час повеней, збереглися популяції псамоендемічних видів.

Рідкісні види флори.

З широких ендеміків Причорномор'я тут зростають жовтозілля дніпровське (*Senecio borysthenticus*), чебрець дніпровський (*Thymus borysthenticus*), фіалка Лавренка (*Viola lavrenkoana*), козельці дніпровські (*Tragopogon borysthenticus*) тощо. Також на сьогоднішній день це єдине місце зростання рідкісної ендемічної рослини Волошки великопридаткової (*Centaurea appendicata* Klokov). До Червоної книги України занесено реліктові види, а саме плавун щитolistий (*Nymphoides peltata*), Волошки великопридаткової (*Centaurea appendicata*), а також альдрованда пухирчаста (*Aldrovanda vesiculosa*). Ці види занесені до Додатку 1 Бернської конвенції. Чотири види жовтозілля дніпровське, чебрець дніпровський, фіалка Лавренка та козельці дніпровські охороняються за Європейським червоним списком. Крім того, чебрець дніпровський, козельці дніпровські, сальвінія плаваюча та водяний горіх дніпровський знаходяться у списку вразливих видів Міжнародного союзу охорони природи (IUCN). З рослинних угруповань, що занесені до Зеленої книги України, на території заказника

виявлені формації лепешняку тростинового (*Glycerieta arundinaceae*), куги приморської (*Scirpeta litoralis*); водяної реліктової рослинності -гличиків жовтих (*Nupharea lutea*), сальвінії плаваючої (*Salvinia natantis*), водяного горіху плаваючого (*Trapa natantis*), латаття білого (*Nymphaea alba*) та плавуна щитолістого (*Nymphoides peltata*).

Територія відзначається багатством раритетних видів та угруповань, більшість з яких є представниками гідрофільного флороценетичного комплексу, що сформувався в історичні часи. Сучасні нащадки древніх видів займають великі площі. Серед них значний науковий і екологічний інтерес становлять альдрованда пухирчаста, каулінія мала (*Caulinia minor*), ряска горбата (*Lemna gibba*), різуха велика (*Najas major*) та морська (*N. marina*), сальвінія плаваюча (*Salvinia natans*), пухирники малий (*Utricularia minor*) та звичайний (*U. vulgaris*), вольфія безкоренева (*Wolffia arrhiza*), цанікелія болотна (*Zannichelia palustris*). Значними є площі угруповань, занесених до Зеленої книги України, зокрема утворених лататтям білим (*Nymphaea alba*), сальвінією плаваючою, водяним горіхом плаваючим (*Trapa natans*), плавуном щитолістим (*Nymphoides peltata*). До Зеленої книги України занесено також угруповання альдрованди пухирчастої, гличиків жовтих (*Nuphar lutea*), рдесника сарматського (*Potamogeton sarn sarmaticus*), жовтецю Ріона (*Batrachium rionii*), роголистика донського (*Ceratophyllum tanaiticum*).

Загальна характеристика фауни.

Основний склад фауни представники степової фауни з домішкою лісових видів. Із ссавців зареєстровані кабан, козуля, лисиця звичайна, борсук, снотовидний собака, ласка, заєць-русак, їжак звичайний, видра річкова, ондатра звичайна, полівка. Із плазунів ящірка прудка, вуж звичайний та водяний.

Різноманітна орнітофауна: чайка озерна та річкова, мала біла чапля, бугайчик малий, рибалочка, куліки, фазан звичайний, баклан великий, лиска, водяна курочка, сови, одуд та інші.

Фауністичні комплекси.

На території виявлені фауністичні комплекси заплавної і штучних лісів та водно-болотних угідь.

Характеристика рідкісних видів фауни.

Серед видів ссавців, які трапляються на території, до Червоної книги України віднесено видру річкову (*Lutra lutra*), що охороняється також за Бернською конвенцією, списком вразливих видів Міжнародного союзу охорони природи (IUCN) і Європейським червоним списком.

В орнітофауні налічується 14 «червонокнижних» видів птахів: чапля жовта (*Ardeola ralloides*), коровайка (*Plegadis falcinellus*), казарка червоноголова (*Rufibrenta ruficollis*), гоголь (*Bucephala clangula*), кряк середній (*Mergus serrator*), скопа (*Pandion haliaetus*), лунь польовий (*Circus cyaneus*), орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla*), журавель сирій (*Grus grus*), кулик-довгоніг (*Himantopus himantopus*), кулик-сорока (*Haetatorus ostralegus*), мартин каспійський (*Larus ichthyaetus*), сорокопуд сирій (*Lanius excubitor*).

На території виявлені промислові види риби: сом європейський (*Silurus glanis*), плітка звичайна (*Rutilus rutilus*), карась сріблястий (*Carasius gibelio*), щука звичайна (*Esox lucius*). За Бернською конвенцією (Додаток III) охороняється оселедь чорноморсько-азовський прохідний (*Alosa pontica*), сом європейський, риба-голка пухлощока чорноморська (*Syngnathus abaster*), бичок бабка (*Neogobius fluviatilis*) та гірчак звичайний (*Rhodeus sericeus*).

Наукове та природоохоронне значення об'єкту.

Найбільша цінність даного об'єкту полягає у забезпеченні високого рівня біорізноманіття. На території налічується близько 300 видів судинних рослин, серед яких значною є питома вага рідкісних і зникаючих. Рослинний світ цієї території виконує важливу біотопічну функцію в регіоні з надмірно порушеним природним рослинним покривом. В 2016 році пропонується територія була включена до складу об'єкту Смарагдової мережі "Каховське водосховище". Окрім цього, дана територія є

перспективною для включення її до «Списку водно-болотних угідь міжнародного значення» (Рамсарський список) як середовище існування водоплавних видів птахів.

Рослинні угруповання території, зокрема водні і повітряно-водні, створюють умови для нересту риби, гніздування та відпочинку птахів.

У межах території виявлено специфічну заплаву рослинності, яка є в цілому нетиповими для посушливих регіонів півдня України, але типовими для заплави комплексів великих річок України. Рослинні фітокомплекси цієї території є природними та відносно збереженими. Крім того, вона є одним із регіональних природних ядер Дніпровського меридіонального екологічного коридору екологічної мережі України.

V Рекомендації щодо зменшення дії кліматичних змін, екологічного ведення сільського господарства та збереження біорізноманіття

Ці рекомендації засновані на розробках науковців ЄС, які розробили Стратегію збереження біорізноманіття[1] в рамках Європейського зеленого курсу (ЄЗК)[2], який є ключовою наскрізною секторальною політикою з охорони довкілля в Європі, метою якої є досягнення статусу нейтрального до змін клімату континенту до 2050 року та відповідність поставленим меті всіх галузей економіки[3]. Україна взяла на себе ряд зобов'язань у сфері боротьби зі зміною клімату та охорони довкілля відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, а також щодо вжиття заходів із приведення у відповідність національного законодавства до цілей ЄЗК.

1. Збільшення відсотку (рекомендовано 30%) природоохоронних територій та об'єктів на території громади та їх відповідний менеджмент та моніторинг. Природоохоронні території є каркасом стабільності екосистеми та грають вагомую роль в збереженні водних ресурсів та пом'якшенні зміни клімату. Збільшення лісистості територій.
2. Відновлення деградованих земель до природного стану та за рахунок цього скорочення викидів вуглецю в атмосферу шляхом відновлення природного рослинного покриву.
3. Зменшення використання пестицидів. За даними Держпродспоживслужби, в Україні питання щодо господарської діяльності в сфері поводження з пестицидами та агрохімікатами врегульовано законами “Про пестициди і агрохімікати”, “Про захист рослин”, “Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення”, Державними санітарними правилами “Транспортування, зберігання та застосування пестицидів у народному господарстві” ДСанПІН 8.8.1.2.001-98 та іншими нормативно-правовими актами. В Україні має бути переглянута система державного регулювання, яка на сьогодні має місце в сфері захисту рослин, сфері обігу і застосування засобів захисту рослин, а також здійснення державного контролю та інших офіційних заходів у зазначених сферах. Відповідно до Угоди про асоціацію Україна також здійснює заходи з імплементації Директиви № 2009/128/ЄК Європейського Парламенту та Ради від 21 жовтня 2009 року, якою встановлюються правові основи для діяльності Співтовариства з метою досягнення екологічно стійкого застосування пестицидів.

На державному рівні мають бути внесені зміни до Закону України «Про пестициди і агрохімікати» та до постанови Кабінету Міністрів України від 02.11.1995 року № 881 «Про затвердження порядку державного обліку наявності та використання пестицидів і агрохімікатів» в частині врегулювання забезпечення постійного моніторингу та контролю за використанням пестицидів.

Громада має налагодити постійну співпрацю з Держпродспоживслужбою України та Держекоінспекцією України щодо забезпечення контролю за використанням пестицидів (діючих речовин), що входять до переліку дозволених в Україні та забезпечити належний контроль за використанням пестицидів.

Перешкоджати використанню фермерами та приватними господарствами пестицидів, які визнані токсичними та заборонені у Європі.

Стимулювати органічне землеробство та використання біопрепаратів для боротьби зі шкідниками.

Зменшення використання пестицидів дозволить збільшити чисельність природних запилювачів, зменшити загибель від отруєння диких та свійських тварин та забезпечити місцеве населення від потрапляння в поверхневі та ґрунтові води пестицидів та хімічних добрив.

4. Створення на території сільськогосподарських угідь островів біорізноманіття. За рекомендаціями ЄС це має бути щонайменше 10% від площі угідь. Відновлення мережі захисних лісосмуг.
5. Збільшення частки органічного землеробства до 25 % та застосування агроекологічних практик. Зменшення втрати поживних речовин з добрив та скорочення їхнього використання. За даними Інституту охорони ґрунтів України, в сучасних умовах для підвищення родючості ґрунтів та досягнення стабільного високого врожаю систему застосування добрив необхідно поліпшувати, щоб ліквідувати дефіцит усіх елементів живлення. Найдоступнішим контролем за станом родючості ґрунтів є вивчення балансу поживних речовин, що дає змогу визначити наскільки внесення елементів живлення з добривами покриває їх витрати з врожаєм сільськогосподарських культур. Розрахунок балансу поживних речовин у ґрунтах України свідчить, що в країні складається несприятливий режим мінерального живлення рослин, який є наслідком недостатньої компенсації кількості біогенних елементів, винесених з ґрунту врожаєм сільськогосподарських культур. Удобрення має беззаперечний вплив на родючість ґрунтів, збільшення врожаю сільськогосподарських культур і покращення їх якості. Доведено, що мінеральні добрива підвищують врожай сільськогосподарських культур на 30-40% і більше. Але таку прибавку врожаю вони можуть забезпечувати лише при правильному їх застосуванні та в необхідних обсягах. Адже саме науково обґрунтоване використання добрив дозволяє одержувати біологічно цінну рослинницьку продукцію із високою та сталою врожайністю.
6. Проведення оцінки стану ґрунтів, розроблення заходів з очищення забруднених ґрунтів.
7. Моніторинг та вивчення стану поверхневих водних об'єктів. Недопущення розорювання прибережено-захисних смуг. Заплановано заходи щодо збереження річкових екосистем, збереження та відновлення вільноплинних річок.
8. Розроблення та впровадження планів озеленення населених пунктів.
9. Розроблення плану боротьби з інвазивними видами.

Збереження запилювачів

- Здійснювати ефективне управління всіма підпорядкованими територіями, що знаходяться під охороною, визначаючи чіткі цілі та заходи щодо збереження, здійснювати відповідний моніторинг.
- Сприяння збереженню чисельності і поширенню природних запилювачів.
- Заборонити використання хімічних пестицидів у чутливих районах, таких як зелені зони населених пунктів.

[1] EU Biodiversity Strategy for 2030. Available from
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1590574123338&uri=CELEX:52020DC0380>

[2] Європейський зелений курс. Режим доступу до ресурсу:
https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

[3] Delivering the European Green Deal. Available from
https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/delivering-european-green-deal_en

VI Рекомендації з ренатуралізації деградованих природних комплексів

Відновлення степових ландшафтних комплексів сприятиме відновленню стійкості екосистем, зменшенню площ деградованих ландшафтів, збільшенню біорізноманіття на території громади, покращенню мікроклімату території, а також буде внеском в загальні процеси адаптації до змін клімату шляхом консервації вуглецю; збереженню цінних екосистем та оселищ для рідкісних видів рослин і тварин. Всі перелічені наслідки матимуть позитивний соціально-економічний ефект.

З цією метою необхідно залучити до процесу всі зацікавлені сторони, провести попередні дослідження, залучити фахівців природничих спрямувань, підібрати методики відновлення степів та здійснити відповідні заходи, які також передбачатимуть післяпроектний моніторинг. В подальшому, за результатами відновлення потрібно розробити та ухвалити комплексну програму з відновлення степів Запорізької області.

Відновлення водно-болотних природних комплексів в першу чергу передбачає їх інвентаризацію на території громади та визначення екологічного стану, перевірку дотримання чинного водоохоронного законодавства землевласниками та землекористувачами, дотримання режиму прибережно-захисних смуг та водоохоронних зон, попередження розорювання заплав та потрапляння пестицидів, гербіцидів та хімічних добрив в водні об'єкти, попередження засмічення. Відновлення природної рослинності в долинах річок та струмків.

Важливим є врахування стану не лише окремих водотоків, але й їх басейнів, що допоможе розробити заходи комплексного характеру.

Включення до програми відновлення заходів щодо боротьби з ерозією ґрунтів (мульчування, насадження трав), збагачення органічною речовиною, біочар, сидерати.

Проведення інвентаризації та моніторингу стану, відновлення та підтримання водозахисних, полезахисних та придорожніх лісонасаджень. Вивчення питання надання їм охоронного статусу.

Обов'язковим є індивідуальний підхід до кожної території та проведення наукових досліджень.

VII Рекомендації з запровадження ефективної системи сортування, вивезення та утилізації відходів

Екологічну ситуацію в об'єднаній громаді можна охарактеризувати як таку, що потребує покращення. Потребує поліпшення ситуація із стихійними сміттєзвалищами, які є на території громади. На території громади діє Програма поводження з твердими побутовими відходами на території Біленьківської сільської ради Запорізького району Запорізької області на період 2024-2026 років. Розпочата робота по збору ТПВ та їх вивезенню. Тверді побутові відходи вивозяться на полігон твердих побутових відходів м. Запоріжжя.

На території громади створено Комунальне підприємство «Біленьке», яке має сміттєвоз, трактор Беларусь, причеп тракторний, навантажувач з ковшем, передній відвал для снігу, бочку асенізатор, контейнери для сміття.

Індивідуальними контейнерами- для збору сміття забезпечені домогосподарств в с. Біленьке - 52 штуки, в с. Канівське - 15 штук, в с. Лисогірка - 37 штук, с. Мар'ївка - 68 штук, с. Новосергіївка - 0 штук, с. Смоляне - 0 штук, с. Уділенське - 0 штук, с. Червонодніпровка - 0 штук, с. Біленьке Перше - 0 штук.

На території громади наявні такі проблеми: недостатня кількість підписаних угод про вивезення твердих побутових відходів, недостатня кількість контейнерів для роздільного збирання твердих побутових відходів (ТПВ). Планується будівництво сортувальної лінії ТПВ європейського зразка.

У Стратегії розвитку Біленьківської сільської об'єднаної територіальної громади Запорізького району Запорізької області до 2027 року передбачено наступні можливі сфери реалізації проєктів в майбутньому:

Завдання	Потенційно можливі сфери реалізації проєктів
Вдосконалення системи поводження з твердими побутовими відходами, зокрема сортування та переробки.	- закупівля транспортних засобів спеціального призначення та комплектувальних виробів до них для комунальних підприємств; - збирання різних типів відходів, утилізація, захоронення; - покриття витрат та фінансова стійкість; - організація та управління системою поводження з ТПВ; - інформація та участь, підвищення рівня знань.

Тому, нагальною є потреба удосконалення надання послуги поводження з відходами у Біленьківській громаді, запровадження заходів щодо сортування відходів.

Актуальними запланованими проєктами громади у сфері управління відходами є:

- Створення сміттеперевантажувальної станції, з функціями сортування та складування з елементами роздільного збору та пресування побутових відходів, яка стане базовим об'єктом системи поводження з ТПВ.
- запровадження комплексу заходів з поетапного закриття існуючих сміттєзвалищ.
- Створення Цеху з компостування органічних відходів та облаштування складських приміщень.

На сьогоднішній день на території громади відсутня дієва система збору та компостування відходів. Рідка органіка збиратиметься у спеціальні оцинковані або пластикові контейнери на облаштованих майданчиках. Небезпечні відходи в складі ТПВ не збираються. Тому, слід створити систему збору небезпечних відходів в складі побутових, принаймі 1 пункт(локацію) на населений пункт. Елементи живлення можна збирати через встановлення відповідних контейнерів у навчальних закладах.

Також слід забезпечувати повне охоплення приватної забудови послугою на вивіз шляхом укладення відповідних договорів, надання контейнерів для викидання сміття.

Також слід організувати вивезення та тимчасове зберігання великогабаритних відходів, будівельного сміття, відходів будівництва та знесення тощо. Для цього слід визначити день збору по населених пунктах таких відходів вантажівкою, або проводити збір таких відходів за викликом. Для тимчасового зберігання таких відходів слід виділити закриті від опадів приміщення, із водонепроникним покриттям. На майбутнє, слід запланувати купівлю обладнання для подрібнення таких відходів.

Було б доцільно в населених пунктах встановити (в залежності від кількості населення) контейнери для збирання скла, пластику, алюмінієвих бляшанок.

За відсутності сортувальної лінії, сільській раді слід організувати принаймі одне місце тимчасового зберігання і сортування вторсировини, яке слід обладнати пресом для пресування ПЕТ-пляшок. після сортування, макулатури, вторсировину слід запакувати та накопичувати для подальшого перевезення такої сировини на переробні підприємства.

Управління відходами від руйнувань є складним питанням для громади, яка постійно знаходиться в зоні бойових дій чи піддається частим обстрілам.

При поводженні з відходами від руйнувань слід використовувати правила, які визначені Постановою Кабінету Міністрів України прийняв постанову № 1073 від 27 вересня 2022 р., якою затверджено Порядок поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків (далі – порядок).

Відповідно до п. 6, 7 Порядку, виявлення та облік відходів від руйнувань організовується уповноваженим органом, зокрема за результатами оглядів пошкоджених (зруйнованих) об'єктів, розгляду заяв (повідомлень) громадян, підприємств, установ та організацій, інших юридичних осіб, засобів масової інформації, центральних органів виконавчої влади, військових формувань чи надходження інформації про виявлення відходів від руйнувань. Облік відходів від руйнувань здійснюється на місці їх утворення або на місцях тимчасового зберігання чи інших об'єктах поводження з відходами.

Відповідно до п. 17, 25 Постанови, не допускається зберігання відходів від руйнувань поза межами визначених місць їх тимчасового зберігання або об'єктів поводження з відходами. Київською військовою (Київською міською) та обласними військовими (державними) адміністраціями у разі утворення на відповідній території (територіях) відходів від руйнувань в обсягах, що перевищують потужність наявних об'єктів поводження з відходами, або за відсутності таких об'єктів на відповідних територіях приймається рішення про розміщення місць тимчасового зберігання.

Місця тимчасового зберігання відходів від руйнувань (далі - місця тимчасового зберігання) - спеціально обладнані або пристосовані земельні ділянки (майданчики), призначені для тимчасового, протягом періоду воєнного стану та одного року з дня припинення або скасування воєнного стану, зберігання відходів від руйнувань до їх відновлення чи видалення у спосіб, що не становить загрози здоров'ю людей та навколишньому природному середовищу.

Управління відходами від руйнувань не потребує дозволу на здійснення операцій з оброблення відходів відповідно до Закону України "Про управління відходами".

Організація здійснення операцій з управління відходами від руйнувань може забезпечуватись на територіях, на яких відсутні або завершені активні фази бойових дій.

Виконком селищної ради має організувати здійснення операцій з управління відходами від руйнувань щодо відходів від руйнувань, що розміщені на вулицях і дорогах населених пунктів, дорогах загального користування, місцях загального користування, зокрема на територіях парків, площ, майданів, набережних, прибудинкових територій, пляжів, кладовищ (в тому числі тих, що віднесені на зазначені території ударно-повітряною хвилею внаслідок потрапляння засобів ураження, вибухів, пожеж тощо). У разі неможливості встановлення власника відходів від руйнувань управління ними організовується також виконкомом відповідної ради.

Облік відходів від руйнувань здійснюється на місці їх утворення або на місцях тимчасового зберігання чи об'єктах оброблення відходів.

Інформацію про виявлення та облік відходів від руйнувань селищна рада розміщує на власному офіційному веб-сайті.

За походженням відходи від руйнувань поділяються на:

відходи, що утворилися внаслідок пошкодження (руйнування) об'єктів, - повного або часткового порушення їх цілісності внаслідок позапроектних впливів, зумовлених бойовими діями, зокрема потрапляння засобів ураження, вибухів, пожеж;

відходи, що утворилися в результаті виконання робіт з демонтажу пошкоджених (зруйнованих) об'єктів (поетапного контрольованого часткового чи повного розбирання на окремі елементи та вироби або неконтрольованого знесення внаслідок обвалення під час використання бульдозерів, металевої кулі на стрілі, вибухової сили тощо).

Відходи від руйнувань складаються з таких компонентів:

основних компонентів - частин (уламків, бою) будівельних конструкцій, заповнень дверних та віконних блоків, інженерних мереж, санітарно-технічних приладів тощо;

супутніх компонентів - матеріалів, предметів, які були всередині або поряд з об'єктом у момент пошкодження (руйнування) або виконання робіт з його демонтажу, зокрема устаткування, особистих речей, предметів вжитку (меблів, побутової техніки), органічних речовин.

У разі виявлення небезпечних відходів на пошкоджених (зруйнованих) об'єктах та/або під час виконання робіт з демонтажу управління такими відходами повинне здійснюватися відповідно до розділу IV Закону України "Про управління відходами". Зокрема це стосується азбестовмісних будівельних матеріалів, побутової техніки та електричного обладнання, батарей, акумуляторів, тощо.

Перелік компонентів відходів від руйнувань та можливі шляхи їх повторного використання у будівництві, промисловості будівельних матеріалів (виробництві будівельних виробів (продукції)) подаємо у таблиці.

ПЕРЕЛІК

компонентів відходів від руйнувань та можливі шляхи їх повторного використання у будівництві, промисловості будівельних матеріалів (виробництві будівельних виробів (продукції))

<i>Назва компонентів відходів від руйнування</i>	<i>Можливі шляхи повторного використання компонентів відходів від руйнувань у будівництві, промисловості будівельних матеріалів (виробництві будівельних виробів (продукції))</i>

Основні компоненти відходів від руйнувань (частини (уламки, бій) будівельних конструкцій, заповнення дверних та віконних блоків, інженерних мереж, санітарно-технічних приладів тощо)

1. Бетон, цегла, облицювальна плитка і кераміка

1) бетон (бетонні, залізобетонні конструкції та вироби, їх уламки, мінеральні (цементно-піщані, гіпсові, вапняні тощо), полімер-цементні мурувальні та опоряджувальні (штукатурні, оздоблювальні) розчини)

сировина для виробництва крупного та дрібного заповнювачів для бетонів (класу до С20/25), а також щебенево-піщаних сумішей для влаштування шарів основи та покриття дорожнього одягу без використання в'язучих; влаштування насипів автомобільних доріг; сировина для виробництва порошкоподібних наповнювачів для виробництва стінових блоків і сухих будівельних сумішей; матеріали для зворотного заповнення (відновлення рельєфу, заповнення гірничих виробок (пустот), рекультивації відпрацьованих гірничих об'єктів, інших ландшафтних робіт); сировина для металевих будівельних конструкцій; металобрухт (що утворюється під час видалення металевих включень, зокрема залізобетону) як вторинна сировина для металургійного виробництва; подрібнений бетон як вторинний матеріальний ресурс для виробництва цементного клінкеру

2) цегла (цегляний біл)

сировина для влаштування дренажної подушки у заболочених районах; укріплення ґрунтових і лісових доріг; заповнювач для габіонів (силікатна цегла) (за винятком сировини для виробництва крупного та дрібного заповнювачів, а також щебенево-піщаних сумішей для влаштування шарів основи та покриття дорожнього одягу)

3) облицювальна плитка, черепиця та кераміка (зокрема керамічна плитка, камені, санітарна кераміка)

сировина для укріплення ґрунтових і лісових доріг (за винятком сировини для виробництва крупного та дрібного заповнювачів, а також щебенево-піщаних сумішей для влаштування шарів основи та покриття дорожнього одягу)

4) суміші або окремі фракції бетону, цегли, облицювальної плитки і кераміки, що містять небезпечні речовини

5) суміші або окремі фракції бетону, цегли, облицювальної плитки і кераміки інші, ніж зазначені у підпункті 4 цього пункту

сировина для виробництва крупного та дрібного заповнювачів для бетонів (класу до С20/25), а також щебенево-піщаних сумішей для влаштування шарів основи та покриття дорожнього одягу без використання в'язучих; влаштування насипів автомобільних доріг; сировина для виробництва порошкоподібних наповнювачів для виробництва стінових блоків і сухих будівельних сумішей; матеріали для зворотного заповнення (відновлення рельєфу, заповнення гірничих виробок (пустот), рекультивації відпрацьованих гірничих об'єктів, інших ландшафтних робіт); сировина для металевих будівельних конструкцій; металобрухт (що утворюється під час видалення металевих включень, зокрема залізобетону) як вторинна сировина для металургійного виробництва; подрібнений бетон як вторинний матеріальний ресурс для виробництва цементного клінкеру (за винятком сировини для виробництва крупного та дрібного заповнювачів, а також щебенево-піщаних сумішей для влаштування шарів основи та покриття дорожнього одягу)

2. Деревина, скло та пластмаси

1) деревина

арболіт, деревні пластики, теплоізоляційні та звукоізоляційні матеріали (плити), деревностружкові плити, паливні брикети; спорудження тимчасових проїздів під час відновлення руху через перешкоду; вторинний

матеріально-енергетичний ресурс
для цементного виробництва

2) скло (склобій)

порошкоподібний заповнювач для
виробництва бетонних виробів, сухих
будівельних сумішей, світловідбивних
фарб для дорожньої розмітки тощо,
вторинна сировина для виробництва
скловиробів, оптичних кабелів тощо

3) пластмаси

(частини (уламки) пластмасових труб
водопостачання, водовідведення,
електропроводки, полімерних
погонажних виробів, склопакетів
полімерних ущільнювачів тощо)

вторинна сировина для виробництва
полімерної продукції; вторинний
матеріально-енергетичний ресурс
для цементного виробництва (за
винятком полівінілхлориду)

4) деревина, скло та пластмаси, що
містять небезпечні речовини або
забруднені ними

3. Бітумні суміші, вугільна смола та
просмолені вироби

1) бітумні суміші,

що містять вугільну смолу

(покрівельні та гідроізоляційні будівельні
вироби: бітумні, дьогтьові,
дьогтебітумні, бітумополімерні,
гумо-дьогтьові та бітумні безосновні
матеріали (ізол), вироби на основі
картону (руберойд, пергамін, толь) та
скловолокнистій основі (склоруберойд)
тощо)

компонент асфальтобетонних та
бітумомінеральних сумішей для шару
основи дорожнього одягу
автомобільних доріг III-IV категорій,
бітумінозних будівельних матеріалів
тощо

2) бітумні суміші інші, ніж зазначені в підпункті 1 цього пункту (зокрема бітумовмісні матеріали у вигляді пошкодженого асфальтобетону) -“-

3) вугільна смола та просмолені продукти -“-

4. Метали (включаючи їх сплави)

1) мідь, бронза, латунь вторинна сировина для металургійного виробництва

2) алюміній -“-

3) свинець -“-

4) цинк -“-

5) чавун і сталь -“-

6) олово -“-

7) змішані метали -“-

8) відходи металів, забруднені небезпечними речовинами

9) кабелі, що містять масла, вугільну смолу або інші небезпечні речовини

10) кабелі інші, ніж зазначені в підпункті 9 цього пункту	виокремлення компонентів переробки	для	металевих повторної

5. Грунт (включаючи грунт із забруднених ділянок)

1) грунт та каміння, що містять небезпечні речовини

2) грунт та каміння інші, ніж зазначені в підпункті 1 цього пункту	засипка окремих ділянок, формування ландшафту в рамках планування територій, влаштування насипів автомобільних доріг

3) дорожній баласт (щебінь), що містить небезпечні речовини

4) дорожній баласт (щебінь) інший, ніж зазначений в підпункті 3 цього пункту	влаштування шарів основи дорожнього одягу, влаштування насипів автомобільних доріг

6. Ізоляційні матеріали та азбестовмісні будівельні матеріали

1) ізоляційні матеріали, що містять азбест	наповнювачі для виробництва вогнестійких виробів, заповнювачі для бетону, покрівельні вироби

2) інші ізоляційні матеріали (вироби (продукція)), що складаються з небезпечних речовин або містять їх (зокрема теплоізоляційні матеріали і вироби мінеральні та полімерні: вторинна сировина для виробництва полімерної та іншої аналогічної продукції, скла, кераміки як заповнювачів та наповнювачі для виробництва бетону тощо)

мінеральна вата спучений перліт, вермикуліт, спінений та екструдований полістирол тощо)

3) ізоляційні матеріали інші, ніж зазначені в підпунктах 1 і 2 цього пункту

4) будівельні матеріали (вироби (продукція), що містять азбест

7. Будівельні матеріали вироби (продукція) на основі гіпсу

1) будівельні матеріали (вироби (продукція) на основі гіпсу, що містять небезпечні речовини

2) будівельні матеріали (вироби (продукція) на основі гіпсу інші, ніж зазначені в підпункті 1 цього пункту домішки до сухих будівельних сумішей, вторинна сировина для виробництва аналогічної продукції, сировина для виробництва гіпсового в'язучого; вторинний матеріальний ресурс для цементного виробництва

Супутні компоненти відходів від руйнувань (матеріали, предмети, які були всередині або поряд із об'єктом у момент пошкодження (руйнування) або виконання робіт з його демонтажу, зокрема устаткування, особисті речі, предмети вжитку (меблі, побутова техніка), органічні речовини тощо)

8. Змішані компоненти відходів від руйнувань, що містять небезпечні речовини, і які потребують особливого поводження як з небезпечними відходами.

1) компоненти відходів від руйнувань, що містять ртуть

2) компоненти відходів від руйнувань, що містять поліхлоровані дифеніли (далі - ПХД) (наприклад, ПХД-вмісні ізолятори, ПХД-вмісні покриття (для підлоги) на основі синтетичних смол, ПХД-вмісні ущільнювачі склоблоків, ПХД-вмісні конденсатори)

3) інші компоненти відходів від руйнувань (супутні компоненти), включаючи змішані відходи, що містять небезпечні речовини

9. Інші змішані компоненти відходів від руйнувань

1) компоненти відходів, що піддаються біологічному розкладанню

2) люмінесцентні лампи та інші відходи, що містять ртуть (небезпечні відходи)

3) батареї та акумулятори(небезпечні відходи)

4) електричне та електронне (небезпечні відходи) обладнання

5) електричне та електронне обладнання, що містить небезпечні складові (небезпечні відходи)

6) папір та картон

7) *тканини*

8) *інші, не зазначені в підпунктах 1-7 цього пункту*

9) *побутові відходи*

10. *Інші змішані компоненти відходів від руйнувань*

1) *промислові відходи*

2) *медичні та фармацевтичні відходи (небезпечні відходи)*

Збирання азбестовмісних відходів необхідно проводити із застосуванням засобів індивідуального захисту органів дихання та захисного одягу, а також забезпечувати зволоження місць їх збирання. За можливості не допускати подальшу руйнацію азбестовмісних відходів. Зібрані азбестовмісні відходи повинні бути упаковані для унеможливлення контактування з навколишнім природним середовищем та транспортовані до місця їх видалення. Після складування азбестовмісних відходів на місці їх видалення вони підлягають покриттю ізолювальним шаром (ґрунт, глина, подрібнені будівельні відходи тощо) завтовшки не менше ніж 75 сантиметрів.

Операції з управління відходами від руйнувань включають:

1) *первинне розчищення територій (збирання відходів від руйнувань, зокрема за можливості - сортування окремих компонентів відходів від руйнувань);*

2) *перевезення (транспортування) відходів від руйнувань від місця їх утворення до об'єктів оброблення відходів або місць тимчасового зберігання;*

3) *остаточне (після виконання робіт з демонтажу пошкоджених (зруйнованих) об'єктів) розчищення та прибирання територій (у разі потреби);*

4) *зберігання відходів від руйнувань на місцях тимчасового зберігання або на об'єктах оброблення відходів (до їх відновлення чи видалення);*

5) *підготовка відходів від руйнувань до повторного використання або їх видалення;*

6) *відновлення відходів від руйнувань (використання відходів як вторинних матеріальних чи енергетичних ресурсів);*

7) *видалення відходів від руйнувань, включаючи їх захоронення.*

Не допускається зберігання відходів від руйнувань поза межами визначених місць їх тимчасового зберігання або об'єктів оброблення відходів.

Дуже важливо здійснювати правильний обрахунок обсягів утворених відходів від руйнувань, для планування подальших операцій із ними. Є ряд донорів, громадських організацій (ГО Rethink) та Мінвідновлення, які напрацювали нескладні методики обрахунку кількості утворених відходів від руйнування по їх різних компонентах. Для цього громаді достатньо буде знати лише площу руйнування будинку (чи його частини) та тип забудови, розуміти чи використовувалися у конструкціях азбестовмісні матеріали. Таким чином представники громад зможуть порахувати прогнозований обсяг утворених відходів (як загальний, так і за компонентами (бетон, цегла, дерево, побутові відходи тощо) для різних типів забудови: садибної чи багатоповерхової; зведеної з цегли, панелей, монолітних конструкцій і інших. Маючи дані про обсяги відходів, можна планувати необхідні потужності щодо переробки та оптимізувати логістику.

Також через погане сортування відходів від руйнувань, ускладнюється їхня переробка (рециклінг) через подрібнення.

Розчищення територій від руйнувань здійснюється після виконання комплексу підготовчих заходів у складі невідкладних робіт з ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд.

Роботи з розчищення територій включають збирання відходів від руйнувань, їх сортування за місцем утворення (за можливості) та перевезення, зокрема із застосуванням спеціальної техніки, до об'єктів оброблення відходів або місць тимчасового зберігання.

Роботи з розчищення територій, прилеглих до пошкоджених (зруйнованих) об'єктів, можуть виконуватися за відсутності загрози аварійного обвалення об'єкта в цілому або його окремих частин.

У разі виявлення під час виконання робіт з розчищення територій небезпечних предметів, вибухових пристроїв, останків загиблих, запаху газу або інших характерних запахів, пробою електричного струму, а також пов'язаного з цим погіршення самопочуття роботи слід негайно припинити та невідкладно повідомити про це територіальним органам ДСНС та правоохоронним органам.

За технічної можливості під час розчищення територій слід організовувати сортування або роздільне збирання відходів від руйнувань (їх окремих компонентів) безпосередньо на місці їх утворення.

Не допускається збирання відходів від руйнувань в контейнери для побутових відходів або для роздільного збирання окремих видів відходів.

Першочергово виконком має організувати роботи (операції) з розчищення територій населених пунктів, а саме:

1) вулиць і доріг населених пунктів (насамперед - доріг загального користування, що проходять через територію населеного пункту, магістральних вулиць і доріг);

2) територій, прилеглих до об'єктів соціальної інфраструктури (закладів освіти; закладів охорони здоров'я, закладів соціального захисту населення), будівель адміністративного призначення (зокрема надання адміністративних послуг, розміщення органів управління) та сил цивільного захисту, зокрема пожежно-рятувальних підрозділів та аварійно-рятувальних служб;

3) прибудинкових територій багатоквартирних будинків, гуртожитків тощо.

Місця тимчасового зберігання слід організовувати з дотриманням вимог екологічної та пожежної безпеки, охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, а також необхідних санітарно-захисних зон, а саме:

0,5 кілометра - від житлової та громадської забудови, об'єктів соціальної інфраструктури;

0,2 кілометра - від сільськогосподарських угідь, доріг загального користування та залізничних шляхів загальної мережі;

0,05 кілометра - від лісів.

Забороняється влаштовувати місця тимчасового зберігання відходів на землях водного фонду та в межах водоохоронних зон.

Місця тимчасового зберігання організовуються з дотриманням таких вимог щодо наявності (влаштування):

твердої та рівної основи (покриття), зокрема з бетону, асфальту чи ущільненого ґрунту;

організованого відведення води, що утворюється внаслідок випадання атмосферних опадів (у разі потреби);

огороженого периметра (у разі потреби);

забезпечення освітлення території (у разі потреби);

облаштованого в'їзду та під'їзних доріг, що забезпечують безперешкодний проїзд транспортних засобів.

Під час організації місць тимчасового зберігання слід передбачити відповідну організацію території, зокрема передбачити ділянки, призначені для тимчасового зберігання, сортування, оброблення, тимчасового зберігання отриманої вторинної сировини (зокрема для розміщення дробильно-сортувальних та інших установок, а також тимчасових споруд, необхідних для здійснення операцій з управління відходами від руйнування).

Відходи від руйнувань після сортування можуть бути використані як вторинні матеріальні чи енергетичні ресурси.

Під час зберігання відходів від руйнувань забороняється їх змішування.

Зберігання відходів слід здійснювати у спосіб, що забезпечує можливість безперешкодного навантаження на транспортний засіб для вивезення відходів з місць їх тимчасового зберігання.

У місцях тимчасового зберігання допускається здійснення операцій з оброблення виключно основних компонентів відходів від руйнувань (частин (уламків, бою) будівельних конструкцій, заповнень дверних та віконних блоків, інженерних мереж, санітарно-технічних приладів тощо), що не містять та/або не забруднені небезпечними відходами.

Зазначені операції з оброблення основних компонентів відходів від руйнувань полягають у відокремлюванні, дробленні та фракціонуванні зазначених компонентів.

Місця тимчасового зберігання, на яких передбачається зберігання горючих відходів від руйнувань, слід забезпечувати розрахунковим об'ємом води для зовнішнього пожежогасіння, а також під час влаштування проїздів та доріг до таких

місць тимчасового зберігання - передбачати проїзди для пожежної та іншої спеціальної техніки.

На місцях тимчасового зберігання відходів від руйнувань не допускається розміщення інших відходів.